

Boj s dezinformacemi jako téma pro posílení odolnosti české společnosti: Čekání na změnu

Pavel Havlíček

OBSAH

Shrnutí	2
Úvod	3
Současný stav věcí v ČR.....	4
Domácí dezinformační scéna	5
Rusko a Čína jako zahraniční pachatelé	6
Strategická komunikace jako výzva vyžadující řešení.....	7
Digitální otázky jako hrozba i nová příležitost.....	9
Závěr.....	10

Shrnutí

- Jakkoli byl český stát v minulosti některými považován za „šampiona“ v boji proti dezinformacím, pandemie koronaviru naplno ukázala pravý opak a odhalila slabiny odolnosti české společnosti, a to i vůči dezinformacím.
- Nedostatek politické vůle, soustavné práce na tomto tématu, ale také selhávající strategická a krizová komunikace a důvěra lidí ve stát a jeho struktury dovedly českou společnost nad propast, před níž v nejhorsích dobách pandemie právě stojí.
- Je třeba nalézt politickou vůli k investování do společenské odolnosti a posílení české obranyschopnosti vůči těmto hrozbám, včetně implementace stále relevantních doporučení z Auditů národní bezpečnosti z roku 2016.
- V poslední době se sice podařilo některé procesy úspěšně nastartovat, ale pro udržení příznivého kurzu bude třeba daleko více než základní krizový management a řešení krize za pochodu.
- Prostředkem k tomu mohou být silnější spolupráce s občanskou společností, využívání nových příležitostí, včetně regulace ze strany EU, ale také výrazné posílení kapacity v oblasti strategické komunikace a lepší koordinace s dalšími společenskými aktéry.

Úvod

Problematika společenské odolnosti se v poslední době stala vysoce diskutovaným tématem nejen v evropských společnostech, ale také v Severoatlantické alianci (NATO), Evropské unii (EU) a na dalších mezinárodních fórech. Jakkoli má každý z přístupů k posílení společenské odolnosti poněkud odlišné charakteristiky, téma boje s dezinformacemi¹ tvoří klíčovou část každého z nich. Vnímání tohoto fenoménu zejména na straně EU a NATO je přitom v mnoha ohledech kompatibilní a dobře se doplňuje.²

Téma dezinformací a odolnosti vůči nim narostlo v poslední době dramaticky na významu v souvislosti s pandemií covidu-19 a s tím spojenou tzv. infodemií, kterou popsala Světová zdravotnická organizace (WHO) již na začátku roku 2020.³ Ovlivňování veřejného mínění a diskurzu o původu koronaviru či v poslední době široce skloňované téma vakcinace se stalo pro některé výhodným businessem,⁴ ale pro stát velkou bezpečnostní hrozbou a výzvou pro jeho PR a komunikaci s veřejností.⁵ Jak české domácí dezinformační servery, tak zahraniční aktéři přitom od počátku těží z neschopnosti veřejné správy a politických elit na toto téma srozumitelným⁶ způsobem komunikovat a tlumočit ho české veřejnosti.⁷

Boj s dezinformacemi představuje jedno z klíčových témat v oblasti posilování společenské odolnosti jak reaktivním (např. prostřednictvím regulace a legislativních změn), tak proaktivním způsobem skrz strategickou komunikaci a další nástroje, které má k dispozici český stát. Jakkoli je v českém případě odolnost společnosti ve veřejné debatě poměrně novým pojmem, který se do politického diskurzu a veřejného povědomí mimo bezpečnostní a strategické dokumenty⁸ dostal až nedávno, otázky zahraničních zásahů do demokratických procesů a zahraniční propagandy či domácího fenoménu dezinformací jsou již nějakou dobu široce diskutovanými společenskými pojmy. V české debatě o dezinformacích je třeba upozornit na určitou vychýlenost českého vnímání ve prospěch zahraničních aktérů, které se až v poslední době více posouvá k novým tématům spojeným s digitálním

¹ MVČR – CTHH, „Definice dezinformací a propagandy“, 2020:

<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>.

² Denis Cenusă, „Resilience in the Eastern Partnership - the NATO version vs. the EU approach.

Analysis“, IPN Press Agency, 28. července 2020: https://www.ipn.md/en/resilience-in-the-eastern-partnership-the-nato-version-vs-the-eu-approach-analysis-7978_1075135.html?fbclid=IwAR3Spof8DU90-QSm_2YPbCMmf596qda9YvnuqZaisThkoxFovMDmGs3reu30.

³ WHO, „Novel Coronavirus (2019-nCoV)“, Situation Report – 13, 2. února 2020:

<https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200202-sitrep-13-ncov-v3.pdf>.

⁴ Jonáš Syrovátka, Julie Vinklová, Lindsay Wojtula a Alena Zikmundová, „Dezinformace jako business“, PSSI, březen 2020: https://www.pssi.cz/download//docs/8207_751-dezinformace-jako-byznys.pdf.

⁵ Ministerstvo zdravotnictví ČR, „Podle poloviny Čechů by se mělo nechat očkovat co nejvíc lidí, ukázal průzkum“, 14. prosince 2020, <https://koronavirus.mzcr.cz/podle-poloviny-cechu-by-se-melo-nejvic-lidi-ukazal-pruzkum/>.

⁶ Michaela Rambousková a Petr Švihel, „Užitečná, nebo zbytečná? Experti se na vládní tiktokové kampani neshodnou“, Seznam zprávy, 29. ledna 2021: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/pul-milionu-pro-vladni-tiktok-v-televizi-by-za-to-byly-3-sekundy-rika-expert-140017>.

⁷ Markéta Plíhalová, „Nástup možný ihned. Blatný hledá šéfa komunikace, který povede i kampaň na očkování proti covidu“, iHNED.cz: <https://archiv.ihned.cz/c1-66864330-nastup-mozny-ihned-blatny-hleda-sefa-komunikace-ktery-povede-i-kampan-na-ockovani-proti-covidu>.

⁸ Ministerstvo obrany ČR, „Bezpečnostní strategie České republiky 2015“, 2015:

https://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf, Ministerstvo obrany ČR, „Obranná strategie České republiky“, 2017:

https://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Obrann___strategie_2017_-_CZ.pdf, NÚKIB, „Vláda schválila strategii kybernetické bezpečnosti na následujících pět let“, 30. listopadu 2020: <https://nukib.cz/cs/infoservis/aktuality/1657-vlada-schvalila-strategii-kyberneticke-bezpecnosti-na-nasledujicich-pet-let/>.

prostředím,⁹ businessovým aspektům šíření dezinformací¹⁰ či zranitelnosti určitých skupin obyvatelstva.¹¹

Tato analýza má ambici popsat současný stav české debaty o dezinformacích, otázku strategické komunikace jako klíčového prvku proaktivní reakce na dezinformační působení stejně jako aspekty digitálního prostředí a regulace sociálních sítí jako novou příležitost v oblasti reaktivního přístupu k řešení tohoto závažného společenského problému. Briefing paper se taktéž dívá na hlavní původce dezinformací a popisuje poslední trendy v oblasti aktivit domácích manipulátorů. Cílem textu je poukázat na slepá místa české debaty o dezinformacích a její možné rozšíření směrem k hledání nových příležitostí a řešení, jak se s tímto závažným tématem vypořádat.

Text nahlíží na dezinformace jako na jednu z oblastí širšího konceptu hybridních hrozeb pro odolnost české společnosti,¹² která podléhá jak domácím vlivům, tak těm z vnějšího prostředí. Metodologicky a obsahově tento text navazuje na projekt Disinformation Resilience Index,¹³ který v letech 2020/21 porovnává úroveň společenské odolnosti proti dezinformacím v zemích Visegrádské skupiny (V4) a Východního partnerství. Vychází přitom zčásti také ze závěrů minulé edice výzkumu z roku 2018.¹⁴

Současný stav věcí v ČR

Pro diskuzi o odolnosti české společnosti a reakci na dezinformace je výchozím bodem Audit národní bezpečnosti provedený v roce 2016,¹⁵ který realizovala vláda Bohuslava Sobotky. Tento komplexní dokument nejen analyzoval zásadní hrozby pro českou společnost, ale také pojmenoval slabá místa v národní bezpečnosti. Dokument přišel s celou řadou doporučení a konkrétních úkolů, kterými se vláda a jednotlivá ministerstva měla zabývat tak, aby tyto mezery v české odolnosti byly co nejlépe zaceleny.

Nicméně většina odborníků a praktiků se shoduje na faktu,¹⁶ že jakkoli audit udělal významný první krok na cestě k posílení společenské odolnosti a v boji s dezinformacemi, významně zaostal v implementaci, a to již více než čtyři roky od svého provedení. Z rozhovorů s českými experty, státními zaměstnanci a odborníky na toto téma jasně vyplývá, že ačkoli analýza jasně popsala celou řadu společenských problémů a poměrně přesně popsala jejich řešení, ta mnohdy zůstala nenaplněna a pouze na papíře. Ve většině případů tomu tak bylo zejména s ohledem na nedostatek politické vůle či nepochopení významu realizace opatření a jejich důsledků. Některá doporučení se navíc v praxi ukázala jako nerealizovatelná či pouze obtížně proveditelná, viz například v oblasti decentralizace strategické komunikace na úroveň jednotlivých resortů a jejich následné efektivní koordinace. V tomto ohledu tedy ČR čeká na novou energii a politický leadership, který by tento strategický dokument převedl do praxe a začal ho systematicky realizovat.

Situace nedostatku politické vůle a energie pro práci na tomto tématu jsou přitom do velké míry paradoxní, a to zejména s ohledem na stále narůstající napětí ve světě a v mezinárodní politice, současnou krizi pandemie covidu-19 a s ní spojené

⁹ Pavel Havlíček a Jiří Rajtr, „Digital political advertising in the Czech Republic“, AMO, 23. března 2020: <https://www.amo.cz/en/digital-political-advertising-in-the-czech-republic/>.

¹⁰ „NELEŽ: Postav se za pravdu proti dezinformacím“, Nelež.cz: <https://www.nelez.cz/>.

¹¹ Čeští elfové, „Řetězové e-maily“, 2020: <https://cesti-elfove.cz/retezove-mail/>.

¹² MVČR – CTHH, „Ostatní hybridní hrozby“, 2020: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/dokumenty-a-odkazy.aspx>.

¹³ EAST CENTER, „Disinformation Resilience Index in CEE countries II (2020-2021)“, 14. září 2020: <https://east-center.org/visegrad/>.

¹⁴ Ukrainian Prism, „Disinformation Resilience in Central and Eastern Europe“, 2016: <http://prismua.org/en/dri-cee/>.

¹⁵ MVČR, „Audit národní bezpečnosti“, 2016: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>.

¹⁶ V lednu 2021 byla realizována série interview s odborníky a státními úředníky na toto téma.

nároky na veřejnou správu, ale také výraznou společenskou polarizaci a radikalizaci obyvatelstva.¹⁷ Ty se v české společnosti pojí nejen s od roku 2015 probíhající tzv. migrační krizí, ale jsou dále živeny nedůvěrou v orgány moci a dezinformační krizí spojenou nejen s pandemií covidu-19.¹⁸ Nesmírná vlna vzdoru a odporu proti vládním opatřením a plánům na řešení krize dále podtrhuje význam tohoto problému a v mnoha ohledech špatnou připravenost českého státu mu čelit. Nepřipravenost je nejlépe vidět v otázce strategické a krizové komunikace, kde se česká vláda učí takříkajíc za pochodu a nemá jasně stanovenou strategii, silnou institucionální kapacitu či efektivně nastavené procesy, jak se s těmito klíčovými výzvami pro českou bezpečnost vyrovnat.

Domácí dezinformační scéna

Pro nalezení efektivního řešení je třeba si připomenout, v jakém rámci se česká debata o dezinformacích odehrává a čím je specifická. Česká dezinformační scéna v posledních letech prošla některými proměnami, ale její základní pilíře zůstávají od roku 2016 převážně stejné.¹⁹ Jak uvádí Bezpečnostní centrum Evropské hodnoty, jádro české scény tvoří přibližně čtyřicítka webů, které zahrnují český digitální prostor neověřenými, manipulativními až přímo lživými informacemi, častokrát v přímém vztahu s ruskými dezinformačními narativy, které tato média multiplikují a tlumočí českému publiku. Toto „praní informací“,²⁰ zamlžování původních zdrojů a budování tzv. předsunutých informačních zdrojů je jedním z trendů uplynulých let, jakkoli není vždy snadné tyto oblasti v případě jednotlivých zemí, včetně ČR, ukázat v praxi.²¹ Mezi dalšími bychom mohli uvést posun k decentralizaci a přehlcování online prostoru informacemi, bulvarizaci obsahu či narůstající extrémní tendence některých projektů. Na české dezinformační scéně taktéž sehrávají stále silnější roli politici a veřejné osobnosti, kteří prostřednictvím dezinformačních médií rozvíjejí svou partikulární agendu a využívají je k oslovení svých voličů a podporovatelů.

Prague Security Studies Institute (PSSI) se zaměřuje zejména na monetizaci a otázku businessového modelu dezinformačních webů a až v druhém sledu na jejich obsahovou stránku. Využívá přitom metodologii a hodnocení serveru Konšpiratori.sk a třídí až 86 médií²² do čtyř různých kategorií podle jejich postoje během infodemie v krizi covid-19: obchodníci, léčitelé, kazatelé a ezoterici.²³ PSSI se přitom dívají jak na otázku finanční motivace, tak té ideologické a navrhuji některá konkrétní opatření, jako např. snížení příjmu z reklam a návštěvnosti webových stránek prostřednictvím jejich odštěpení od hlavního zdroje příjmu, tedy firemního

¹⁷ MVČR – CTHH, „Postoj české veřejnosti k uprchlíkům v průzkumech veřejného mínění CVVM v širším kontextu“, květen 2019: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/postoj-ceske-verejnosti-k-uprchlikum-v-pruzkumech-verejneho-mineni-cvvm-v-sirsim-kontextu.aspx>.

¹⁸ STEM, „Postoje české veřejnosti k plošnému testování a očkování proti Covid-19“, 4. prosince 2020: <https://koronavirus.mzcr.cz/wp-content/uploads/2020/12/Postoje-%C4%8Desk%C3%A9-ve%C5%99ejnosti-k-plo%C5%A1n%C3%A9mu-testov%C3%A1n%C3%AD-a-o%C4%8Dkov%C3%A1n%C3%AD-proti-covid-19.pdf>.

¹⁹ Bezpečnostní centrum Evropské hodnoty, Výroční zpráva o stavu české dezinformační scény za rok 2019, Kremlin Watch Report, 2021: https://www.europeanvalues.cz/wp-content/uploads/2021/01/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD_zpr%C3%A1va_o_stavu_%C4%8Desk%C3%A9_dezinforma%C4%8Dn%C3%AD_sc%C3%A9ny_pro_rok_2019.pdf.

²⁰ NATO Strategic Communications Centre of Excellence, „Information Laundering in the Nordic-Baltic region“, listopad 2020: <https://www.stratcomcoe.org/information-laundering-nordic-baltic-region>.

²¹ Jakub Kalenský (Atlantic Council): „Toxické weby „perou“ dezinformace. Pomáhají zakrýt jejich ruský původ“, Lupa.cz, 7. prosince 2020: <https://www.lupa.cz/clanky/jakub-kalensky-atlantic-council-toxicke-weby-perou-dezinformace-pomahaji-zakryt-jejich-rusky-puvod/>.

²² „Zoznam stránok so sporným obsahom“, Konšpiratori.sk: <https://www.konspiratori.sk/zoznam-stranok.php>.

²³ Syrovátka, Vinklová, Wojtula a Zikmundová, „Dezinformace jako business“.

financování. To mají v rukou zejména soukromé společnosti, nicméně s narůstajícím veřejným tlakem na ně se jejich povědomí a tato situace postupně mění.²⁴

Prim a poněkud odlišnou roli mezi dezinformačními médii hraje již dlouhou dobu web Parlamentní listy vlastněný bývalým senátorem Ivo Valentou a Michalem Voráčkem. Tento web s více než 8 miliony návštěvníků za měsíc produkuje nesrovnatelně více materiálů než další podobně laděné stránky. Parlamentní listy slouží jako businessový projekt postavený na specifickém modelu fungování, který je typický velkou mírou příspěvků od externích přispěvatelů a extrémní úrovní bulvarizace. Pro mnohé představuje přestupní stanici mezi mainstreamovými médii a těmi tzv. alternativními (či spíše antisystémovými)²⁵. Investigativním novinářům a výzkumníkům se podařilo vypátrat také jejich přímé spojení s ruskými a čínskými dezinformacemi.²⁶

Posledním českým specifickým je bezesporu provázanost se slovenským informačním prostorem a také dezinformační sférou, kvůli které například Konšpiratori.sk mapují obě oblasti dohromady.

Rusko a Čína jako zahraniční pachatelé

Bezpochyby nejsilnějšími vyzyvateli odolnosti české společnosti ze zahraničí jsou Rusko a Čína, dva východní autoritářské státy, které mají otevřený zájem na oslabení ČR, EU a Západu jako celku.²⁷ Využívají celou paletu nástrojů od vlivových operací a hybridního působení až po dezinformace, korupci a podkopávání veřejných institucí a důvěry v liberálnědemokratické zřízení.²⁸ Jakkoli se oba aktéři do určité míry liší v míře své asertivity a používaných nástrojích, v některých ohledech jsou v zásadě srovnatelní. V poslední době se navíc odborníci a politici stále více shodují na vzájemné spolupráci mezi Ruskem a Čínou, například ve věci dezinformací v souvislosti s pandemií covidu-19 a výměně příkladů „špatné“ praxe v potýkání se se Západem.²⁹

V českém prostředí jsme tradičně lépe obeznámeni a připraveni na ruské operace, zájem Ruska o místní politiku a business či manipulaci s veřejným míněním prostřednictvím přímých či nepřímých kanálů. Z celé řady důvodů, včetně historické zkušenosti i kulturní blízkosti, by na ruské výzvy měly být relativně dobře připraveny i české orgány, které se s Ruskem a jeho vlivem dlouhodobě potýkají. Nicméně příklady z praxe, jako např. aféra Novičok či kolem památníku maršála Koněva,³⁰ ukázaly, že české úřady se poměrně obtížně vypořádávají s koordinovanými akcemi ruského státu. Důvodem je nezvládnutá krizová komunikace a nedostatečná akceschopnost a někdy i nezájem českého státu na tyto výzvy efektivně reagovat.³¹

Jak se v minulosti ukázalo, ještě hůř umí ČR zvládat vlivové působení Čínské lidové republiky. To se opakovaně potvrdilo zejména v souvislosti s pandemií covidu-19, během které český stát nejen nedokázal svým občanům náležitě vysvětlit

²⁴ „Kdo jsme?“, Fair Advertising, 2019: <http://fairadvertising.cz/>.

²⁵ Projekt Atlas dezinformací pracuje s pojmem antisystémový web, mezi které řadí servery přitahující odpůrce současného politického systému v ČR – více zde: Atlas konspirací, „Kategorie: Antisystémové weby“, 13. října 2019:

http://www.atlaskonspiraci.cz/Kategorie:Antisyst%C3%A9mov%C3%A9_weby.

²⁶ Ondřej Kundra, Jak fungují Parlamentní listy, Respekt.cz, 15. prosince 2020:

<https://www.respekt.cz/special/2017/dezinformace/most-na-druhy-breh>.

²⁷ European Commission, „European Democracy Action Plan: making EU democracies stronger“, 3. prosince 2020: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2250.

²⁸ Alina Polyakova a Mathieu Boulègue, „The Evolution of Russian Hybrid Warfare: Introduction“, CEPA: <https://cepa.org/the-evolution-of-russian-hybrid-warfare-introduction/>.

²⁹ Jakub Kalenský (Atlantic Council): „Toxické weby ‚perou‘ dezinformace“.

³⁰ Pavel Havlíček, „Russian Spring Offensive: An Unlikely Skripal 2.0 Case in Prague“, Visegrad Insight, 6. května 2020: <https://visegradinsight.eu/russian-spring-offensive-czechia/>.

³¹ Anna Jordánová, „Kdyby Koněv tehdy neprijel... Čeští aktéři, ruská média“, StopFake CZ, 16. prosince 2019: <https://www.stopfake.org/cz/kdyby-konev-tehdy-neprijel-cesti-akteri-ruska-media/>.

roli Číny, ale sám se ocitl pod tlakem dezinformačních narativů plynoucích z webů replikujících čínské a ruské výklady událostí.³² Dalším pokračováním tohoto problému byla otázka nákupů ochranného vybavení, které zprostředkovali partikulární hráči spjatí s českým politickým a businessovým establishmentem. Za všechny byla ve veřejném prostoru skloňována jména Jaroslava Tvrdíka v čínském vektoru a Martina Nejedlého v tom ruském. Oba přitom mají silné vazby na Kancelář prezidenta republiky a prezidenta Miloše Zemana. Ten je znám svými sympatiemi vůči oběma zemím a také podporou přizvání ruského Rosatomu a čínské CGN k tenderu na dostavbu jaderné elektrárny Dukovany II, největší investice v novodobé historii ČR.³³

Čeští odborníci a praktici působící v oblasti zahraničního vlivu se shodují, že poslední roky na straně státu neznamenal zásadní posun ve vnímání čínské a ruské hrozby. Naopak experti poukazují na aktivnější zapojení občanské společnosti, nezávislých médií a neziskových organizací, které na analýze a vysvětlování problému společnosti aktivně pracují a dostávají obě témata do veřejného povědomí.³⁴ Je tomu tak paralelně a navzdory vládnímu establishmentu a institucím státu,³⁵ které oba aktéry i oblast dezinformací mnohdy vnímají prizmatem politického zadání daného úřadu. I zde tedy existuje velký prostor pro zlepšení vnímání zahraničních aktérů a jimi představovaných výzev.

V poslední době dochází v českém prostředí k posunu od připisování některých domácích problémů třetím stranám a zaměření se na domácí charakter problémů, včetně otázky zranitelných skupin obyvatelstva. Tento trend byl posílen mimo jiné i kvůli pandemii koronaviru, která v plné síle odhalila potenciál domácí dezinformační sféry a jejího vlivu na společenskou debatu v zemi.³⁶ Co dezinformace šířené domácími zdroji dokážou způsobit bylo zřejmé nejen na Staroměstském náměstí, ale i v americkém Kapitolu či jinde v Evropě a ve světě.

Strategická komunikace jako výzva vyžadující řešení

V souvislosti s pandemií koronaviru a snahou evropských států a světového společenství jí čelit byla strategická a veřejná komunikace vymrštna mezi nejzásadnější potřeby státu. Schopnost účinně komunikovat s občany a proaktivně jim předávat informace je v nastalé situaci nutná pro jejich vlastní ochranu a základní režim fungování společnosti. Bohužel krize zároveň odhalila mnohé slabiny, které česká vláda i státní správa v tomto ohledu mají, a to jak v proaktivním přístupu k předávání informací a vysvětlování společenských problémů, tak v reaktivní krizové komunikaci.

³² EEAS, „EEAS SPECIAL REPORT UPDATE: SHORT ASSESSMENT OF NARRATIVES AND DISINFORMATION AROUND THE COVID-19 PANDEMIC (UPDATE 23 APRIL – 18 MAY)“, 20. května 2020: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>.

³³ Jaroslav Spurný, „Jak vyhovět prezidentovi. Vláda usilovně hledá cestu, jak pustit Rusy do Dukovan“, 31. ledna 2021: https://domaci.ihned.cz/c1-66875840-jak-vyhovet-prezidentovi-vlada-usilovne-hleda-cestu-jak-pustit-rusy-do-dukovan?utm_campaign=&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz.

³⁴ NED, „MAPPING CIVIL SOCIETY RESPONSES TO DISINFORMATION: AN INTERNATIONAL FORUM WORKING PAPER“, 25. ledna 2021: <https://www.ned.org/mapping-civil-society-responses-to-disinformation-international-forum/>.

³⁵ Markéta Řeháková, „Lovci dezinformací končí s vládou. Ministři neposlouchají naše rady, říkají a jdou pomáhat americkému ministerstvu zahraničí“, iHNED.cz, 8. února 2021: [https://archiv.ihned.cz/c1-66879470-lovci-dezinformaci-konci-s-vladou-ministri-neposlouchaji-nase-rady-](https://archiv.ihned.cz/c1-66879470-lovci-dezinformaci-konci-s-vladou-ministri-neposlouchaji-nase-rady-rikaji#~:text=V%C3%BDsledkem%20je%2C%20%C5%BEe%20po%20%C4%8Dty%C5%99ech,v%20pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20rozhovoru%20pro%20HN)

[rikaji#~:text=V%C3%BDsledkem%20je%2C%20%C5%BEe%20po%20%C4%8Dty%C5%99ech,v%20pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20rozhovoru%20pro%20HN](https://archiv.ihned.cz/c1-66879470-lovci-dezinformaci-konci-s-vladou-ministri-neposlouchaji-nase-rady-rikaji#~:text=V%C3%BDsledkem%20je%2C%20%C5%BEe%20po%20%C4%8Dty%C5%99ech,v%20pr%C5%AFb%C4%9Bhu%20rozhovoru%20pro%20HN).

³⁶ MVČR – CTHH, „Koronavirus: Přehled hlavních dezinformačních sdělení“, 2020: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/koronavirus-prehled-hlavnich-dezinformacnich-sdeleni.aspx>.

Poprvé za dlouhou dobu totiž nebyla otázka strategické komunikace jen problémem českého vystupování ve světě a realizace zahraničněpolitických a bezpečnostních zájmů či projektování tzv. měkké síly (soft power), ale promítla se do životů občanů na každodenní bázi. Chaotická a nesystémová komunikace české vlády realizovaná na bázi prakticky každodenních tiskových konferencí a briefingu pro média se stala hlavním předmětem politické³⁷ i odborné³⁸ kritiky. Nicméně nekoordinovanost, neefektivně nastavené komunikační procesy na národní úrovni i špatná provázanost mezi civilní a vojenskou správou se ukázaly jako problematické již v minulosti.³⁹

ČR totiž doposud nemá na vládní úrovni prakticky žádnou ucelenou strategii či jednoho gestora, který by byl za agendu dezinformací zodpovědný. To působí poněkud paradoxně, pokud uvážíme, že ještě před několika roky bylo Česko považováno za jednoho z evropských „šampionů“ boje proti dezinformacím.⁴⁰ Bylo to nejen z důvodu jeho aktivního zapojení do celé řady evropských procesů, jako například činnosti evropského útvaru pro boj s dezinformacemi při Evropské službě pro vnější činnosti (East StratCom Task Force),⁴¹ kde měla ČR od počátku svého zástupce, ale také s ohledem na provedení auditu národní bezpečnosti a na jeho základě vytvořeného Centra pro boj s terorismem a hybridními hrozbami (CTHH).⁴² Kromě toho bylo Česko vnímáno jako aktivní podporovatel nezávislých médií, včetně těch ruskojazyčných, a stát poměrně asertivně vystupující vůči Rusku a zčásti proti Číně – dvěma hlavními původci zahraničních zásahů a dezinformací ve světě. ČR měla také vždy velkou výhodu v aktivní občanské společnosti, která zvyšovala veřejné povědomí v oblasti dezinformací a zahraniční propagandy, a to i ve srovnání s evropskou konkurencí.⁴³ Nicméně navzdory těmto pozitivním prvkům česká vláda dlouhodobě nedokáže využívat tohoto svého potenciálu.

Na druhou stranu trend z poslední doby ukazuje, že – i v souvislosti s posledními událostmi a novými výzvami – se česká státní správa a politici více aktivizují a vrací se k některým návrhům z auditu národní bezpečnosti, aby ty stále relevantní mohli převést do praxe. Dobrým příkladem tohoto trendu je iniciativa Ministerstva obrany ČR, které vypracovalo novou Národní strategii vypořádání s hybridním působením a právě pracuje na akčním plánu, který by měl hlavní závěry této strategie převést do praxe a konkrétních úkolů. Ministerstvo, které má otázku hybridních hrozeb formálně v gesci, se tímto způsobem znovu přihlásilo ke své zodpovědnosti za implementaci auditu. Dalším dobrým příkladem tohoto trendu je

³⁷ LUDĚK NIEDERMAYER, „Smutná česká covidová realita – opravdu skoro nejhorší na světě“, *Názory Aktuálně – Blogy*, 25. ledna 2021: <https://blog.aktualne.cz/blogy/ludek-niedermayer.php?itemid=38754&fbclid=IwAR3ZPBVrBG9N2yncqsV1ClOOTosgCPe5woS8IkXHr9bREsJgZAghMtJlGFE>.

³⁸ Marek Bačo, „Měli jsme ty nejlepší úmysly, ale dopadlo to jako vždy.“ Vítězové a poražení „kampaně“, kterou Úřad vlády pověřil influencery“, *Deník N*, 1. února 2021: <https://denikn.cz/552075/meli-jsme-ty-nejlepsi-umysly-ale-dopadlo-to-jako-vzdy-vitezove-a-porazeni-kampane-kterou-urad-vlady-poveril-influencery/>.

³⁹ Dominik Presl, „Naučit stát mluvit: lekce pro Českou republiku jak používat strategickou komunikaci jako nástroj v boji proti dezinformacím“, *AMO.cz*, 27. ledna 2021: <https://www.amo.cz/naucit-stat-mluvit-lekce-pro-ceskou-republiku-jak-pouzivat-strategickou-komunikaci-jako-nastroj-v-boji-proti-dezinformacim/>.

⁴⁰ Jonáš Syrovátka, „Promarněná šance“, *Názory Aktuálně – Blogy*, 27. ledna 2021: <https://blog.aktualne.cz/blogy/jonas-syrovatka.php?itemid=38781>.

⁴¹ Robert Břešťan, „Český zástupce pro boj s ruskými dezinformacemi v Bruselu končí, vláda hledá náhradu“, *HlídacíPes.cz*, 12. října 2020: <https://hlidacipes.org/cesky-zastupce-pro-boj-s-ruskymi-dezinformacemi-v-bruselu-konci-vlada-hleda-nahradu/>.

⁴² MVČR – CTHH, „Dezinformační kampaně“, 2020: <https://www.mvcr.cz/cthh/dezinformacni-kampane.aspx>.

⁴³ Adéla Denková, Pavel Havlíček: „Evropa by pro boj s ruskými dezinformacemi měla dělat více“, *EURACTIV.cz*, 20. června 2018: <https://euractiv.cz/section/politika/news/pavel-havlicek-evropa-by-pro-boj-s-ruskymi-dezinformacemi-mela-delat-vice/>.

nedávné schválení zákona o prověřování zahraničních investic,⁴⁴ který by měl ochránit klíčová odvětví české ekonomiky a kritické infrastruktury před zahraničními akvizicemi, a to zejména ze strany problematických aktérů na mezinárodním poli. Tato oblast leží v působnosti Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, které za tímto účelem již posílilo své vnitřní kapacity. Nakonec lze jako příklad dobré snahy uvést vytvoření nového postu koordinátora boje s hybridními hrozbami při Úřadu vlády ČR, který by se měl věnovat také krizové komunikaci a otázkám proaktivní strategické komunikace a koordinace s ostatními resorty.⁴⁵

Digitální otázky jako hrozba i nová příležitost

Se strategickou komunikací státu a oblastí dezinformací úzce souvisí i problematika digitálního prostoru, digitálních výzev pro demokracii a regulace sociálních platform,⁴⁶ která se zejména v poslední době dostala do popředí veřejné debaty na obou stranách Atlantiku.⁴⁷

Jakkoli v tomto směru EU již v minulosti podnikla určité kroky,⁴⁸ většina z nich zaostala za očekávanými a nedokázala vyřešit problém zahraničních zásahů, včetně těch do volebních procesů, či ovlivňování digitálního veřejného prostoru prostřednictvím sociálních sítí.⁴⁹ V tomto ohledu se Evropská komise zaměřila zejména na oblast digitální politické reklamy a neférového nakládání s osobními údaji,⁵⁰ která byla v minulosti zneužívána jak s ohledem na třetí strany (viz například aféra Cambridge Analytica), tak domácími aktéry a manipulátory s uživateli - voliči. Evropa a Česko si přitom podle mnohých analytiků prošly hned několika volbami, ve kterých dezinformace a zahraniční zásahy do voleb významným dílem ovlivnily jejich výsledek a do určité míry tak podkopaly jejich legitimitu.⁵¹

Z tohoto důvodu se Evropská komise rozhodla reagovat představením několika strategických dokumentů, které by měly přispět k posílení online transparency, omezení vlivu třetích stran a také posílení kontroly nad děním na sociálních sítích.⁵² Ve svém Akčním plánu pro demokracii (tzv. EDAP) se Komise rozhodla jasně pojmenovat nebezpečí, které pro EU představují Rusko a Čína, a představit svou iniciativu zavedení budoucích sankcí k jejich odrazení a zvýšení nákladů na pokračování dezinformačních aktivit proti EU. Kromě toho plán aktivněji

⁴⁴ „Sněmovna stvrdila zákon o prověřování zahraničních investic“, ČTK, 19. ledna 2021:

<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/snemovna-stvrdila-zakon-o-proverovani-zahranicnich-investic/1984650>.

⁴⁵ Jana Magdoňová, „Koordinátor Matouš: Hybridní hrozby jsou závodem s inovacemi. Komunikace se zahraničím je klíčová“, iRozhlas.cz, 25. ledna 2021: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/hybridni-hrozby-kyberutok-hackeri-urad-vlady-nukib-petr-matous-rozhovor_2101250906_gak.

⁴⁶ MVČR – CTHH, „Dezinformace na sociálních sítích a EU – poučení z krize?“, 2020:

<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/dezinformace-na-socialnich-sitich-a-eu-pouceni-z-krize.aspx>.

⁴⁷ Adrienne Goldstein, „Social Media Engagement with Deceptive Sites Reached Record Highs in 2020“, GMF, 27. ledna 2021: <https://www.gmfus.org/blog/2021/01/27/social-media-engagement-deceptive-sites-reached-record-highs-2020>.

⁴⁸ Pavel Havlíček, „Regulace digitální politické reklamy: výzva či příležitost pro integritu volebního procesu?“, IIR.cz, 21. února 2020: <https://www.iir.cz/en/article/regulace-digitalni-politicke-reklamy-vyzva-ci-prilezitost-pro-integritu-volebniho-procesu>.

⁴⁹ Havlíček a Rajtr, „Digital political advertising in the Czech Republic“.

⁵⁰ NATO Strategic Communications Centre of Excellence, „Data Brokers and Security“, 2020: <https://stratcomcoe.org/data-brokers-and-security>.

⁵¹ Jakub Kalenský, „U.S. GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE WASHINGTON :37-051PDF2019RUSSIAN DISINFORMATION ATTACKS ONELECTIONS: LESSONS FROM EUROPE“, 16. července 2019:

<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cnPl7OJbCIIsJ:https://www.hsd.org/%3Fvi%26did%3D829237+&cd=5&hl=en&ct=clnk&gl=cz>.

⁵² Pavel Havlíček, „Zkrotíme Facebook i Twitter? Evropská unie přichází s novými recepty na digitální platformy“, Voxpot, 25. ledna 2021: <https://www.voxpot.cz/zkrotime-facebook-i-twitter-evropska-unie-prichazi-s-novymi-recepty-na-digitalni-platformy/>.

přístupuje k otázce regulace velmi velkých platform a prosazuje silnější součinnost s evropskými a národními strukturami a posun k tzv. koregulaci, která by měla umožnit lépe prosadit vizi EU ve fungování online prostředí.⁵³ Nakonec se v budoucím evropském přístupu objevuje také důraz na spolupráci s občanskou společností, nezávislémi médii a tlak na mediální a informační gramotnost, kterou by státy měly posílit.

Ve druhém strategickém návrhu – Aktu o digitálních službách (tzv. DSA) – Komise prosazuje horizontální legislativu a regulaci platform stejně jako silnější mechanismy proti nelegálnímu obsahu či neoznačené (politické) reklamě, pro kterou chystá silnější dohled a transparentnost pro uživatele. Základními pilíři DSA jsou zacílení na lidská práva a práva uživatelů stejně jako prosazení silnější a lépe vymahatelné transparency v online prostředí. Společně se třetím aktem o digitálních trzích (DMA) znamenají tyto poslední iniciativy Evropské komise skutečný průlom v oblasti fungování digitálního prostředí, které posunou EU do čela světového boje za demokratičtější a transparentnější online prostředí, pro které sociální sítě představují klíčovou výzvu.

Zatím to však vypadá, že ČR tyto změny přijala spíše zdrženlivě a s výjimkou businessových zájmů českých subjektů jim nevěnuje náležitou pozornost.⁵⁴ Tato debata a její implikace pro boj s dezinformacemi a posílení české odolnosti prozatím představuje jedno z dalších slepých míst českého přístupu k dezinformacím, což by v budoucnu jistě mělo být napraveno.

Velká část této regulace se totiž postupem času přesune na národní úroveň, kde by si s ní české orgány měly umět poradit a náležitě ji za pomoci státních institucí zpracovat. Dobrým příkladem české infrastruktury, která bohužel v některých ohledech trpí vnitřními problémy, je Úřad pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí (ÚDHPSH), který sídlí v Brně. Jakkoli má úřad jisté kapacity pracovat s online daty a politickou reklamou, jeho současné možnosti ani kompetence nejsou dostačující, aby tyto klíčové prvky volební kampaně dokázal alespoň zpětně kontrolovat. Problémem se ukázala jak politizace tohoto tělesa,⁵⁵ tak jeho slabý sankční mechanismus, který mu při vymáhání své vůle a kontrole demokratických procesů zkrátka nestačí.⁵⁶

Závěr

Otázka společenské odolnosti představuje komplexní problém, který musíme sledovat na mnoha úrovních. Jakkoli je pro mnohé pouhým rétorickým obratem, zkušenosti z EU a NATO potvrdily, že tento koncept může přinést poměrně zajímavé výsledky pro posílení národní bezpečnosti, odolnosti vůči dezinformacím, ochrany demokratických procesů či fungování společnosti jako celku.

Česká debata o odolnosti vůči dezinformacím však trpí některými zásadními problémy a naráží na některá slepá místa, která česká vláda a společenské elity od roku 2016 nedokázaly zacetit. Nejlepším příkladem je otázka proaktivní strategické komunikace, ale také reaktivní regulace digitálního prostředí či boje s hybridními hrozbami, který až v poslední době doznává jistých změn na koordinační a institucionální úrovni. Je to především otázka politické vůle, kapacity

⁵³ Pavel Havlíček, „Akční plán pro demokracii jako návrh na cestu ven ze spirály dezinformací“, EURACTIV.cz, 3. prosince 2020: <https://euractiv.cz/section/budoucnost-eu/opinion/akcni-plan-pro-demokracii-jako-navrh-na-cestu-ven-ze-spiraly-dezinformaci/>.

⁵⁴ Pavel Havlíček, „Regulace sociálních platform jako téma dne pro Západ“, StopFake CZ, 27. ledna 2021: <https://www.stopfake.org/cz/regulace-socialnich-platform-jako-zapadni-tema-dne/?fbclid=IwARzdsYn1U6E4hhfGeevh3cmYizQ-JbXzybJtEinvDBGhI15osJ94f4deTSk>.

⁵⁵ „Předseda ÚDHPSH Weis paralyzuje dohledový úřad, ohrožuje integritu podzimních voleb a měl by rezignovat“, Transparency International Česká republika, 11. ledna 2021: <https://www.transparency.cz/predseda-udhps-h-weis-paralyzuje-dohledovy-urad-ohrozuje-integritu-podzimnich-voleb-a-mel-by-rezignovat/>.

⁵⁶ Havlíček a Rajtr, „Digital political advertising in the Czech Republic“.

státu a společenského konsenzu, který se v českém případě stále nedostává tak, aby mohlo být dosaženo požadované změny.

V tomto ohledu bude třeba lépe využívat existujících příležitostí, kterými jsou například dobře fungující občanské společnosti či zkušenost z podpory nezávislých médií a slušné společenské povědomí o zahraničních hrozbách a zásadách do demokratických procesů, ale také nových prvků v podobě regulace digitálního prostředí či omezení vlivu velký sociálních platforem typu Facebook, Twitter a Google.

Nadcházející parlamentní volby v říjnu tohoto roku dávají dobrou příležitost k nápravě některých nefungujících procesů a zvrácení negativního trendu z poslední doby, kdy stát de facto rezignoval na srozumitelnou, jasnou a všem dostupnou komunikaci a interakci se svými občany a na boj s dezinformacemi, který nevnímá jako zásadní společenský problém. Nezbyvá než věřit, že se otázky spojené se společenskou odolností, strategickou komunikací, hybridními hrozbami či dezinformacemi stanou aktivní součástí kampaně a politické diskuze před nadcházejícími volbami a budou v agendě budoucí vlády artikulovány přesvědčivěji, než tomu bylo doposud.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Pavel Havlíček

Pavel Havlíček je analytikem Výzkumného centra AMO se zaměřením na východní Evropu, zejména Ukrajinu, Rusko a Východní partnerství. Profesionálně se zabývá také otázkami strategické komunikace a dezinformací stejně jako demokratizace a podpory občanské společnosti. Pavel Havlíček spolupracuje s AMO od května 2016. V září 2017 dokončil dvouleté studium mezinárodního magisterského programu Erasmus Mundus v oboru Russian, Central and East European Studies na University of Glasgow v kombinaci s Evropskými studii na Jagellonské univerzitě v polském Krakově. Bakalářský program absolvoval v roce 2015 na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy.

pavel.havlicek@amo.cz

[@Pavel_Havlicek_](https://twitter.com/@Pavel_Havlicek_)

The publication is supported by NATO's Public Diplomacy Division.